

GEBORTE VAN HOOP

*Voor mijn voormoeders:
Kitty, Lena, Goldie en Jennie,
Charlotte en Peggy.
En voor mijn moeder:
Jeanette*

Rachel Marie Stone

Geboorte van hoop

Laat angst het Licht zien

 Uitgeverij Van Wijnen - Franeker

© 2018 Rachel Marie Stone

Oorspronkelijke titel *Birthing Hope: Giving Fear the Light*

Vertaald en gedrukt met toestemming van InterVarsity Press, P.O. Box 1400,
Downers Grove IL 60515, USA. www.ivpress.com.

© 2020 Nederlandse editie: Uitgeverij Van Wijnen, Postbus 172,
8800 AD Franeker
www.uitgeverijvanwijnen.nl

Vertaling Monica van Bezooijen

Omslagontwerp Garage BNO

Omslagfoto ClarkLittle Photography

ISBN 978 90 5194 571 3

NUR 707

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd
en/of openbaar gemaakt in welke vorm en/of op welke wijze dan ook, zonder voor-
afgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this book may be reproduced in any form whatso-
ever without previous written permission from the publisher.

Inhoud

1. Drijven	9
2. Risico's nemen	18
3. Nadenken	31
4. Preventie	41
5. Duiken	48
6. Moeder	63
7. Dopen	73
8. Vat	81
9. Toevalligheden	95
10. Dopen	107
11. Preventie	118
12. Duiken	124
13. Nadenken	142
14. Kreunen	152
15. Tot wij echt worden	162
Dankwoord	171
Noten	172

Duisternis

*Allemaal zijn we kind van een moeder
allemaal geboren door felle pijn heen,*

*daarna een bevrijdende vloed, een ondraaglijke leegte.
Ik zong een gebroken lied, een klaagpsalm*

*en toen kwam jij. We waren koud, alleen,
deze man die je groot zal brengen, en ik.*

*Geen moeder, geen vroedvrouw, een deken,
een geleende ketel water op het vuur.*

*Verwachtte ik niet dat je met mij zou huilen,
jij die zo vurig had verlangd naar een huilend kind.*

*Verwachtte ik niet dat je me nodig zou hebben,
je lijf, plotseling zo koud, hunkerend naar mijn huid?*

*Je duwde je hoofdje tegen mijn borst omhoog
Op zoek naar melk: vertrouwd, menselijk.*

*Waar was het trompetgeschal, de geschenken
van goud? Wij drie daar, doodstil in het duister,*

*Mijn bloed druppelt op de grond, geluidloos de tranen van mijn man,
je babylijfje dat leert slikken.*

En in dit alles, ergens, heerlijkheid.

*Mijn God, je verdient meer dan wij tweeën,
opengescheurd en rillend met jou in het duister.*

Micha Boyett

1

Drijven

Spaans – Nederlands

Dar a luz

Overgankelijk werkwoord (idiomatisch)

Het leven schenken aan (Letterlijk 'aan het licht geven')

In het begin was er water en de Geest van God zweefde boven het water, en de duistere, diepe wateren rimpelden en trilden doordat God ze in beweging bracht.

En God bracht alles wat er is aan het licht. En God noemde al deze dingen goed: het licht, en alles waar het licht op scheen, en alles, diep in het water, waar het licht niet op scheen.

Tov. Goed, zei God.

Trillend greep ik me vast aan mijn vaders nek bij het zwembad van ons appartement. Ik weigerde mee het water in te gaan. Hij zei dat hij me de hele tijd vast zou houden, maar het was ondenkbaar om het water in te gaan, zelfs in zijn armen. Ik was er zeker van dat we er niet meer levend uit zouden komen. Op de foto's van mijn doop als zevenjarige in het meer van Galilea zie je mij lachen, maar met mijn spichtige armen en benen verstijfd, gespannen en me vastgrijpend aan mijn vaders armen terwijl hij me onderdompelde – *je bent begraven met Christus in de doop* – en weer omhoogtrok, proestend van het water, mijn ogen stijf dichtgeknepen tegen de scherpe Midden-Oosterse zon. Ik kon toen nog niet zwemmen.

Dat leerde ik pas toen ik acht was en we in New York City woonden. Mijn ouders en ik gingen regelmatig een paar dagen naar een klein strandhuisje bij Long Island, dat gebouwd was

door de oma van mijn vader, de moeder van mijn oma, in het jaar dat mijn vader geboren was. Ik zat tussen de plaatselijke begroeiing, allemaal struikachtige pijnbomen en duingras, verzadigd met een bleek gouden licht, en het geluid van de oceaangolven door de open ramen: meer was er niet. De branding was ruw, te ruw, volgens mijn ouders, om erin te zwemmen. Ik groef kuilen, speelde met zand, zocht naar stukjes glas op het strand, en liet mijn tenen onder het zand begraven door de golven als het vloed was. Als de golven hoog waren, rende ik geschrokken weg, zoals mijn vader vóór mij had gedaan, in de zomers van zijn jeugd op datzelfde strand.

Tijdens een zomer bracht mijn moeder haar naaimachine mee naar het strandhuis en maakte een jurk aan dezelfde robuuste tafel die al tientallen zomermaaltijden had gedragen, groepjes zonverbrande kinderen die maïskolven afkloven en hun te lang gebakken hamburgers – die ze ‘vleescakes’ noemden – fijnsneden en dan vermengden met ketchup om ze wat eetbaarder te maken. Als enig kind zat ik in de witte schommelstoel met het grote springveren kussen en las ik boek na boek, wachtend tot de zee weer rustig zou worden, en smekend om naar de dode walvis te gaan kijken.

De walvis was dood aangespoeld op de kust en stonk gigantisch. Hij was ook onvoorstelbaar groot, vooral in mijn ogen. Ik moest ernaar blijven kijken en de smerige stank opsnuiven, wat een gevaarte! Zo’n gigantisch levend wezen maakte deel uit van deze wereld, net als ik. Andere levende wezens, groter en vreemder, bewoonden het duister van de uitgestrekte oceaan, waaraan, als ik er vanaf het strand naar keek, geen einde leek te komen. Nu was de walvis dood, tot stilstand gekomen en lag hij daar maar, rottend en mijn verbeelding voedend. *Wat voor soort walvis was het? Waar was hij aan doodgegaan? Wat zouden ze nu met hem gaan doen?* Ik stelde vragen tot mijn ouders, moe geworden door mijn onophoudelijke vragenstroom en niet in het bezit van meer kennis over deze walvis of walvissen in het al-

gemeen, zeiden dat ik er niet meer over mocht praten. Als er een kinderversie van *Moby Dick* op de volle boekenplanken in het strandhuis had gestaan, dan had ik mezelf daarin begraven, maar in plaats daarvan hunkerde mijn hoofd naar kennis, naar een verhaal terwijl er alleen iets aanwezig was (de walvis) en iets afwezig (zijn leven) gehuld in mysterie en onwelriekend walvispek. Ik kon aan weinig anders denken.

We verhuisden van New York City naar Eastern Long Island, naar een huis dat niet uitkeek op de woeste Atlantische Oceaan, maar op de grotendeels tot rust gebrachte Peconic Bay. Een kleine wandeling in bijna elke richting leidde naar stranden of havens: aan de ene kant de baai, aan de andere kant de Long Island Sound. Ik was nog steeds bang voor water. Deze golven klotsten loom tegen rotsachtige stranden. Alleen op uitzonderlijk winderige dagen kregen de golven koppen en braken ze. Ik verzamelde stenen die op voedsel leken – lamskoteletjes, gebakken aardappels, erwten – of ik probeerde om gladde, platte steentjes te keilen over het wateroppervlak, een, twee, drie, zoals mijn vader moeiteloos deed. Ik groef diepe kuilen en probeerde vooral niet nat te worden.

Op een dag speelde ik met wat kinderen bij een rustig zwembad in de baai. Scholen witvissen krioelden in de ondiepe plekken; het waren er zo veel dat je ze eruit kon scheppen met een plastic emmertje. Ik verzamelde er een emmertje vol van en zette de emmer in het zand op een plekje in de zon zodat ik de visjes goed kon zien – de fragiel ogende lippen van de vis als knoopgaatjes van een rafelige zijden blouse, zich openend en sluitend, kleine regenboogjes straalden van hun schubben; kleine zwarte oogjes die ernstig leken te kijken.

Ik kon uren kijken naar de visjes, net zoals ik een groot deel van een zomerdag kon doorbrengen met een geduldig lieveheersbeestje, terwijl ik het over het lange gras van mijn armhaartjes liet klimmen, en het kietelend zijn weg zocht naar mijn schouder, waarvandaan ik hem overplaatste naar mijn andere

hand, en weer terug. Op een middag huilde ik toen mijn vader me vroeg om mijn lieveheersbeestje in de tuin buiten het verzorgingstehuis achter te laten, waar we oudere mensen gingen bezoeken. Hij was dominee van een kleine baptistengemeente in de stad, en sommigen van de oudere gelovigen verbleven nu in San Simeon, vlak bij Long Island Sound. Hij liet zich overhalen.

Houd het lieveheersbeestje dan maar. Maar probeer niemand te laten zien dat je het bij je hebt.

Ik dwaalde door de gangen, schudde handen en glimlachte en kreeg kusjes en luisterde naar verhalen van vroeger, en dat alles in het prettige, geheime gezelschap van mijn lieveheersbeestje. We waren gewend altijd onze handen te wassen voor we weggingen: mijn vader legde uit, zonder dat iemand het kon horen, dat mensen als ze heel oud werden misschien wel eens vergaten om hun handen te wassen nadat ze naar het toilet waren geweest. En dus wasten wij de onze. Mijn lieveheersbeestje reed mee naar huis in de auto, in mijn hand. Later, op het erf tussen mijn huis en de kerk, vloog het weg, en ik voelde een steek van eenzaamheid en verlies. Ik zei hem gedag, zoals ik altijd deed. Het was niet aardig om iets wat wild was bij me te houden, dat wist ik.

Ik had die vissen wel mee willen nemen naar huis, die dag, maar ze zouden al snel dood zijn gegaan als ik het geprobeerd had. Terwijl ik mijn visjes bestudeerde, begonnen sommige andere kinderen kuilen te graven en hun emmers met witvis erin leeg te gieten, terwijl ze die snel bedekten met zand. Ze lachten. Ik schreeuwde naar ze, hete tranen in mijn ogen.

Je doodt ze zomaar! Hou daarmee op!

Ze staarden naar me, perplex vanwege mijn woede, maar wellicht ook geamuseerd door mijn vasthoudendheid en geïrriteerd dat ik hun plezier zo vergalde. Een vrouw kwam uit haar strandstoel om te kijken wat er aan de hand was, en zei de kinderen dat ze ermee op moesten houden.

Ik was me bewust van het feit dat ik zo veel stampij had gemaakt en genoot er een beetje van: ik had mezelf opgeworpen als dappere witvisredder. Maar ik werd er ook misselijk van als ik dacht aan die kleine knoopsgatmondjes die naar hun laatste adem haptten in het steenachtige zand. Beelden die me dagenlang bijbleven: een gewonde meeuw, een kreupele hond, een dood hert. Een duistere, holle leegte opende zich dan binnen in me en ik voorvoelde iets noodlottigs. Op een avond liep ik met mijn hond om de binnenplaats, ze blafte en haalde uit naar een zwerfkat, die vervolgens de straat overstak en geraakt werd door een auto en gedood voor mijn ogen. Dagenlang kon ik mijn hond niet aankijken, en het beeld van de bange kat die zijn dood vond onder de autobanden speelde zich als een film steeds opnieuw af in mijn hoofd.

‘Ik ga liever gewoon naar het zwembad van familie Lewis,’ zeurde ik toen mijn ouders het leren zwemmen weer ter sprake brachten. Ik zwom daar ook niet – dobberde gewoon wat rond in een opblaasband in het ondiepe gedeelte zodra zwembandjes, duikbril en neusklem goed zaten. Ik schaamde me een beetje voor deze vorm van bescherming, omdat alle andere kinderen spelletjes deden en zwommen in het diepe, blijkbaar onbevreesd voor de verdrinkingsdood. Ik fantaseerde over een normaal badpak waar de drijfkussentjes op een onzichtbare manier ingenaaid waren. Het zou me boven water houden. Misschien zag ik er een beetje dik uit in dat zwempak, maar ik zou meer lijken op de andere kinderen en ik zou niet hoeven leren zwemmen.

Mijn moeder zei dat het makkelijker voor me zou zijn om te leren zwemmen als ik het bij de zee probeerde. *In zout water blijf je beter drijven*, zei ze.

Ik wist dat; we hadden de Dode Zee in Israël bezocht en ik zag hoe onze vrienden erin liepen en zich vervolgens uitstrekten, hun hoofd omhoog, terwijl de zee ze hoog optilde als eendjes. Ik doopte mijn voeten in het water, maar ging niet verder.

‘Dode’ Zee is een enge naam, en het water was melkachtig wit door het zout, en niet zo doorzichtig. Wie wist wat zich daarbeneden schuilhield?

Ik houd meer van het zwembad, zei ik tegen mijn moeder. Bij een zwembad kun je de bodem zien. Je weet dat er daaronder niets is wat op je loert.

Mijn vader kon daar wel in meekomen. Hij leerde pas zwemmen toen hij 27 was; als kind trok zijn vader hem, schreeuwend, de brullende Atlantische Oceaan in, wat er nou niet echt voor zorgde dat zijn angst voor water verdween. Zoals bij andere dingen die mij bang maakten – het reuzenrad, zomerkamp, rolschaatsen – drong mijn vader niet aan. Maar alles waar ik bang voor was, oefende ook aantrekkingskracht op me uit. Ik stelde me voor hoe ik over het meer zou glijden op waterski’s, maar ik kon niet uit de boot komen; ik stelde me voor hoe ik gracieus over het ijs gleed, maar ik hield me altijd angstvallig vast aan de reling langs de baan. Ik was dat huilende, snotterende kind voor wie ze de kermisachtbaan, waarvan ze dacht dat ze die wel aankon, moesten stopzetten.

Uiteindelijk peddelde ik door het water als een hondje, zonder armbandjes, in het ondiepe stuk van het zwembad. De volgende zomer zwom ik. Later trotseerde ik, met mijn voeten in beschermende felgekleurde waterschoenen, de kalme wateren van de Peconic Bay, waar een toevallige kwal of een scherp schaaldier dat ik niet had gezien of een zeemonster uit mijn fantasie me zo bang maakte dat ik weer aan land ging, soms voor de rest van het seizoen. Maar ik leerde om snel te rennen of zwemmen vanuit de ondiepe plekken naar waar mijn voeten de grond niet langer raakten. Ik strekte mijn armen uit en boog mijn buik naar de hemel, sloot mijn ogen voor de zon, genoot van de door de zee gedempte strandgeluiden van zeemeeuwen en kinderen en strandstoelen met een aluminium buizenframe, die piepten als ze werden opengeklapt. Op die momenten had ik het gevoel dat ik werd omsloten door de schoot van de aarde.

Ik ademde krachtig uit, om te zien of ik mezelf kon laten zinken. In plaats daarvan hield het water, of de Heer, me als een baby in de armen, wiegend, wiegend; me steeds opnieuw aan het licht gevend.

Onze eerste reis is er een door het water. Diep binnen in het lichaam van een vrouw, in de duisternis, delen cellen zich keer op keer. Eerst was er bijna niets, het stelde niet veel voor, maar verzorgd en beschermd in het waterduister, werd het kwetsbare, bijna onzichtbare bijna niets jou. Je moeders bloed en misschien ook haar botten, voedde jou. Je werd voortdurend vastgehouden en gewiegd. Je was nooit alleen, nooit hongerig, nooit vies. Je moeder zelf was je voedsel, je kleding, je schuilplaats, je adem. Ze werd dikker, vermoeider, voelde zich ongemakkelijker. En toen kwam het water dat je vasthield in beweging, door iets wat niet bij haar vandaan kwam, maar wel door haar heen ging, en, op de een of andere manier, zag je het licht: nat van het water en getekend door je moeders bloed.

Toen voelde je kou of hitte of honger of eenzaamheid; misschien herinnerde je je toen, hoe het daarvoor was, toen je gewichtloos dreef, maar je was tevreden met de zwaartekracht nu; je lichaamsdelen kenden een verontrustende vrijheid. Je leerde bang te zijn en getroost te worden, je leerde je handen vuil te maken en ze daarna weer te wassen, je leerde lopen en vallen, en weer verder lopen.

Geboorte, en veel van wat eraan voorafgaat en erbij hoort en eraan verbonden is, biedt krachtige, vormende en blijvende metaforen, of anders gezegd: veel verhalen kunnen verteld worden als geboorteverhalen. Geboorte is een metafoor voor schepend bezig zijn, voor het nemen van risico's die de moeite waard zijn, voor pijn die uitloopt op blijdschap, voor een nieuw begin, voor moeite die wordt beloond. Onze taal verbindt de

gedachte zelf met dat wat aan de geboorte voorafgaat: conceptie. Iemand die een idee of proces verder op weg helpt (een geboorte is een weg) wordt soms wel vergeleken met een vroedvrouw; als we onder woorden willen brengen hoe kwetsbaar we ons voelen, dan spreken we over het aannemen van de foetushouding. Ook verbinding en scheiding, gemeenschappelijkheid en individualiteit, risico en opoffering, leven uit de dood, duisternis die plaatsmaakt voor licht, zijn metaforen, die, hoewel ze minder vaak aan de orde komen, verbonden kunnen worden aan geboorte.

Ik las ergens dat het lichaam van een vrouw cellen verwerft van elke baby die ze draagt, al vanaf dat ze zeven weken zwanger is.¹ Die cellen gaan deel uitmaken van haar hersens, haar nieren, zelfs van haar hart dat klopt. Wetenschappers zeggen dat dit een beschermende werking kan hebben en een zegen kan zijn voor de gezondheid, maar dat het ook schadelijk kan zijn en verontreinigend. Dit biologische fenomeen lijkt slechts te bevestigen wat veel vrouwen zien als een emotionele en metaforische ervaring: het gevoel dat kinderen, en zelfs zwangerschappen die niet resulteren in levende kinderen, je veranderen, je bijblijven, op de een of andere manier deel van je worden, op een manier die vreugdevol en intiem is, maar ook kan voelen als pijnlijk en inbreuk makend.

Zo laten al onze reizen en ondernemingen en relaties sporen achter, ten goede of ten kwade. Iets nieuws ter wereld brengen is jezelf openstellen en dus risico nemen, jezelf besmetten met de ander, kwetsbaar gemaakt worden. Dit vereist niet alleen moed, maar ook veel andere dingen, zoals geloof, hoop, steun, kameraadschap, genade – in één woord: liefde. Maar als we zoeken naar fertiliteit – als we op zoek zijn naar de kracht van productiviteit, vruchtbaarheid, voorplanting – dan kunnen we niet schoon blijven; dan moeten we dus niet al te beschermend zijn. Seks die kan leiden tot een zwangerschap, wordt ook wel onbeschermd seks genoemd. Onbeschermd is min of meer wat we

moeten zijn, als we het aandurven om te scheppen of lief te hebben. Als we iets nieuws aan het licht willen brengen, moeten we helemaal kopje onder gaan.

Dit boek gaat over die onderdompeling.

Risico's nemen

Spaans-Nederlands

Lo siento
(uitdrukking)

Het spijt me (Letterlijk 'Ik voel het')

Op de muur van de koffiekamer hing een handgeschreven, onafgemaakt staafdiagram. De laatste gegevens, van een jaar of twee eerder, toonden het aantal vrouwen dat die maand gestorven was, gedurende of kort na de bevalling, in dat ziekenhuis. Er stonden zo'n zestien tot achttien maanden in de tabel, hoewel ik me niet herinner hoeveel sterfgevallen er geregistreerd stonden, alleen dat er geen maanden waren zonder overleden vrouwen. Het diagram was getekend met een markeerstift en de maker ervan had er duidelijk z'n best op gedaan. Er was een liniaal gebruikt om de lijnen te trekken en de details stonden er in een keurig handschrift bij. Maar het was niet afgemaakt.

Er hingen nog meer posters aan de muur; sommige in het Chichewa, de meest gesproken taal in die regio van Malawi, en sommige in het Engels, de taal die de Britten hadden meegebracht. Sommige posters droegen het symbool van USAID met de verklaring 'van het Amerikaanse volk', die me altijd een brok in mijn keel gaf van heimwee en trots. De posters gaven diverse adviezen in woord en beeld. Op één ervan stond dat iedereen, hoe rijk of arm ook, zeker moest weten wat zijn hiv-status was. Een andere poster herinnerde gezondheidswerkers eraan dat je aan zwangere vrouwen met hiv altijd hiv-remmers moest geven om te voorkomen dat de ziekte van moeder op kind werd over-

gebracht. Weer andere legden uit dat verkrachting een verboden misdrijf was en geen huwelijksrecht.

Druppeltjes zweet gleden over mijn rug. Mijn donkergroene ziekenhuiskleding, gemaakt door een lokale kleermaker vlak bij de markt, was van polyester en zoals bij de meeste kleding van synthetische stof kreeg ik last van mijn eigen transpiratie. Ik had overal jeuk en mijn wangen gloeiden van de hitte en benauwdheid die me bekropen. Ik maakte voor de zoveelste keer een rondje door de koffiekamer, nam de doorgezakte, gescheurde vinyl banken in me op, het haveloze tapijt, de algehele grauwhed en somberheid die contrasteerde met het glimmend gepoetste bureau en de prettige verlichting in het kantoor met airconditioning van de directeur van het ziekenhuis die, op basis van een paar aanbevelingsbrieven en een lidmaatschapskaart van een Amerikaans programma voor certificering als doula, had ingestemd met mijn verzoek om het werk onder vrouwen in dit ziekenhuis te observeren. Ik staarde weer naar het handgeschreven diagram. Misschien is het enige wat triester is dan een ziekenhuis dat elke maand moedersterfte registreert wel dat een ziekenhuis ermee ophoudt om die doden nog langer te noteren. De grafiek vertelde slechts dit: er blijven baby's geboren worden en er blijven moeders doodgaan. Soms meer, soms minder, en nooit met een voorspelbaar patroon.

Aan de andere kant van de telefoon had mijn moeder gekletst over haar plannen voor het paasweekend. Ik had met een half oor geluisterd, zo gek werd ik van het jeukende zweet en de troosteloosheid van de ruimte. Hoewel ik eraan gewend was om mijn feestdagen ver van mijn familie door te brengen – mijn man en ik hadden twee jaar in Californië gewoond en drie jaar in Schotland en een jaar in Duitsland, voor we naar Malawi gingen – had ik nooit zo sterk verlangd naar huis als tijdens feestdagen, en vooral op dat moment. Vorig jaar had mijn moeder eieren verstoppt en konijntjes en kippen in de tuin waar ik altijd had gespeeld op de schommel en lieveheersbeestjes had verza-

meld en geliefde huisdieren had begraven. Later renden de jongens door de tuin in hun pyjama, met hun snel aangeschoten sneakers, om de vondst van de paaseieren zo luidruchtig aan te kondigen dat we hen tot kalmte maanden om de burens niet wakker te maken.

Zoiets zou ik niet na kunnen doen in onze Malawische tuin, waar ieder vleugje zoetheid meteen legers van insecten en andere kruipende beestjes mobiliseerde, die zelfs in staat waren om zich door plastic heen te werken. Als je een door de fabriek verpakte zak met muesli maar lang genoeg in de voorraadkast liet liggen, dan vond je later een stel ratelende volgroeide motten in de zak op zoek naar de vrijheid. De paashaas zou komen, maar hij zou de lekkernijen achterlaten in een afsluitbaar zakje op de eetkamertafel, vlak voor zonsopgang.

Terwijl mijn moeder sprak over de kerkdienst van Goede Vrijdag, en wat ze had gekocht voor het paasdiner, draaide ik mijn nek en probeerde ik de tranen tegen te houden die ik achter mijn oogleden voelde prikken. Ik tilde mijn handen op naar het schemerlampje boven me en bestudeerde mijn bijna genezen snijwondje, de vele nijngels en gescheurde en rafelige nagelriemen. Telt dat ook als kapotte huid, vroeg ik me af. Ik trok een klein flesje desinfecterende handgel uit mijn zak en maakte mijn handen voor de derde of vierde keer schoon. De bijtende alcohol nam ik op de koop toe, in de hoop dat het zuiverend zou werken.

‘Schat?’ Mijn moeder had eindelijk in de gaten dat ik niet zo veel had gezegd.

‘Gaat het wel goed met je?’

‘Ja, het gaat goed. Ik mis je gewoon. En Greenport. En...’ mijn stem trilde. ‘Ik wil naar huis.’

‘Hoe lang ben je vandaag al in het ziekenhuis?’

‘Nee, ik bedoel dat ik naar *huis* wil.’

‘Ik weet het, schat. Ik weet het.’ Ze sprak me toe alsof ik een kind was. Ik zei dat ik terug moest naar de afdeling en we sprac-

ken af dat we later verder zouden praten, misschien, als het tijdsverschil het toeliet. We spraken elkaar elke dag. De meeste dagen lukte het me om te wachten tot twaalf uur 's middags of één uur, als het bij haar vijf of zes uur 's morgens was en ik haar eindelijk kon bellen. Misschien zou het beter zijn geweest als ik, net als de zendelingen van vroeger, al mijn bezittingen in mijn koffer had gestopt om tot het eind van mijn leven hier te gaan wonen – als ik al mijn schepen achter me zou verbranden. Net als Hernan Cortés en zijn veroveraars in het land van de Azteken, die, om heel andere redenen, alle banden met de Oude Wereld verbraken en ervoor zorgden dat er geen weg terug meer was. Als kind had ik altijd brieven en pakjes gestuurd naar een verpleegkundige die door mijn gemeente was uitgezonden naar West-Afrika. Ik dacht dat ik later net zo zou worden als zij. Dat ik zou genieten van het verzorgen van de wonden van de allerarmsten. Die lieve zendinge Sarah kon niet wachten tot haar verloftijd voorbij was, zodat ze terug kon naar haar medische hulppost in de wildernis. Ik had e-mail en Facebook en een mobiele telefoon, waardoor ik de mensen en de plekken waar ik naar verlangde aan de andere kant van de aardbol dagelijks kon zien en horen. Hoewel ik er dankbaar voor was, zorgde het er vermoedelijk ook voor dat ik nooit helemaal *hier* was.

Ik liet mijn telefoon in mijn zak glijden en liep terug naar de zaal, die gelukkig wat lichter was dan de koffiekamer dankzij de grote open ramen. Ondanks de kans op malaria zaten er geen horren in de ramen. Er hingen wel smoezelige gordijnen, grijs van het vuil, niet dichtgetrokken. Mannen mochten hun vrouwen niet vergezellen naar de verloskamers, omdat dat niet 'fatsoenlijk' was, maar mannelijke medewerkers van het ziekenhuis – dokters en verplegers en ziekenbroeders en portiers – waren zichtbaar en hoorbaar, een paar stappen bij de spijlenbedden vandaan waarin de vrouwen moeite deden om hun baby's ter wereld te brengen.

'Kom eens hier.' Kennedy, een jonge mannelijke student ver-

loskunde, riep me. Hij had hulp nodig. Ondanks dat ik wist dat ik hier niet was als student verloskunde, maar alleen om te observeren, gebruikten de verloskundigen me als hulp. De categorie 'doula' bestaat niet echt in Malawi. Ik was getraind als doula, een paar jaar eerder, en ik was hier om te zien hoe men met geboorte en moedersterfte omging op deze plek – een van de allerarmste landen ter wereld en een van de slechtste om ter wereld te komen. Ik had al zo'n zes baby's geboren zien worden, en voor vandaag vond ik het wel genoeg. Terwijl ik bij Kennedy en zijn patiënt stond, vocht ik tegen misselijkheid en walging terwijl ik toekeek hoe de vrouw voor me het uitschreeuwde van de pijn. Aan haar lichaam was te zien dat ze besneden was, en dat ze wellicht ook een geslachtsziekte had. Het hoofdje van de baby werd zichtbaar. Ik wilde wegrennen.

Normaal gesproken ben ik graag bij een geboorte, hoewel het meestal een nogal rommelige aangelegenheid is. Het geeft me een kick, alsof ik een alles overtreffende voorstelling zie in het theater of een fantastische sportprestatie: een vrouw die vecht en schreeuwt en volhoudt, terwijl ze haar baby richting het licht duwt. De dikke buiken en het bloed, het schreeuwen en zwoegen en dan, het plotseling zich een weg banen – het ene lichaam opent zichzelf tot het bijna breekt om een heel ander wezen te bevrijden, dat wasachtig wit en stil tevoorschijn komt, en er op de een of andere manier oud en nieuw tegelijk uitziet, ogen stijf dichtgeknepen, armpjes strak naast het lijfje, en vervolgens openspringt, wild zwaaiend, grijpend, roze wordend van het gehuil, knipperend tegen het licht en zich wendend naar zijn mama's stem terwijl de moeder reikt naar de baby, stralend en herschepen, in triomf en liefde. Felle pijn en verrukking. Het is de meest lichamelijke en de meest geestelijke gebeurtenis die ik ken. Het moment waarop leven en dood elkaar heel even aanraken.

Gedurende een aantal maanden heb hier en daar een paar uur doorgebracht op de verschillende vrouwenafdelingen van het

ziekenhuis – de verloskamer, maar ook het anticonceptiesprek-
kuur en de pre- en postnale klinieken waar, altijd, tientallen
vrouwen wachtten en wachtten, zonder te klagen, op de norske
en vaak belerende opmerkingen van verpleegkundigen, die ge-
nieten van hun macht en positie. Soms maakten ze spottende
opmerkingen over de vrouwen die twee dagen te laat waren
voor hun driemaandelijkse prikpillen, en geboden ze hun om
de hele dag te wachten bij het laboratorium voor een zwanger-
schapstest, of vernederden ze hen door te eisen dat ze hun men-
struatiebloed lieten zien. De ene blootvoetse, stoffige, huilende
vrouw na de andere trok haar rokken omhoog en trok haar on-
derbroek of maandverband dat ze had naar beneden – meestal
gewoon een oude lap stof tussen haar benen die vastgemaakt
was aan een andere reep stof die om haar middel gebonden was.
Ik zat achter het bureau van de verloskundige, zoals me was op-
gedragen. Ze overhandigde me een logboek en een pen en ge-
bood me om informatie van elke vrouw te verzamelen: naam,
geboortedatum, dorp, aantal kinderen, aantal kinderen dat nog
in leven was, hiv-status. Vrouwen huilden als de verpleegkun-
dige ze hun prikpil weigerde, en hen wegstuurde zonder zelfs
ook maar condooms. Anderen krompen ineem bij de steek van
de naald voor hun vertrek, en glimlachten opgelucht – weer
drie maanden geen zwangerschap.

Niemand wist goed waarom ik daar was, en ikzelf ook niet.
Ik had ideeën over het trainen van doula's in Malawi – Malawi-
sche vrouwen die andere Malawische vrouwen zouden steunen
tijdens de bevalling – maar ik was voorzichtig met het inbre-
ngen van mijn raad en advies. Al te veel blanke mensen waren
naar Afrika gekomen vol goede bedoelingen; velen van hen ver-
oorzaakten uiteindelijk meer schade dan ze konden voorzien.
Figuren zoals de onsympathieke dominee uit *De Gifhouten Bijbel*
zijn zeldzamer dan het echte gevaar: bijzonder bewogen en cul-
tureel gevoelige zendelingen en hulpverleners die schade toe-
brengen terwijl ze willen helpen. Ze bouwen huizen en scholen

zonder lokale medewerkers in te schakelen, delen gratis kleding en schoenen uit, en schaden daarmee zaken die tweedehands kleren en schoeisel verkopen en verspreiden levensreddende medicijnen op een manier die degenen die ze nodig hebben een ongemakkelijk gevoel geeft, waardoor ze moderne medicijnen gaan wantrouwen.

Ik besloot dus dat ik eerst een tijdje zou toekijken, omdat ik per slot van rekening geen arts of verpleegkundige was, maar docent Engels en schrijfster. Ik zou kijken zonder iets bijzonders te doen. Ik hoopte dat de verloskundigen en moeders me uiteindelijk misschien zouden vertellen wat ze nodig hadden en dat ik hen wellicht kon helpen met wat dat ook maar was. Mijn Malawische buurvrouw Dahlia had gezegd dat ze het heel fijn had gevonden dat een verpleegkundige haar hand had vastgehouden tijdens de zware bevalling, maar meestal werden er geen handen vastgehouden op de afdeling: daar was niet veel tijd voor en zulke 'softe' praktijken leken niet te worden gewaardeerd. En dus probeerde ik de hand van een vrouw vast te houden als dat mogelijk was, maar bleef ik meestal uit de buurt. Het verontrustte me toen ik ontdekte dat mijn blanke huid me *carte blanche* gaf – achting die ik niet verdiende; vrije toegang tot plekken waar ik helemaal niets te zoeken had.

Maar als Coca-Cola hier is, zo dacht ik keer op keer, dan wil ik hier ook zijn. Ik was er zeker van dat mensen zoals ik, mensen uit rijke landen, hier moesten zijn, dit moesten zien. Het leek zinvol en eng tegelijk om alles in me op te nemen – er getuige van te zijn: bedelaars in de modder, hun benen onder zich gevouwen, spierweefsel verloren gegaan doordat het niet gebruikt werd of weggevreten door de polio, vrouwen en kinderen die urenlang op grasmatten zitten en elkaars haar vlechten, de dans en het gelach van gewone gesprekken, de landschappen, bruin en groen en doorweven met slanke, elegante vrouwen, die blootsvoets wandelen in schitterende kleuren gekleed. Ik accepteerde de starende blikken en de ongemakkelijkheid van

het feit dat ik de enige blanke persoon was in de kerk, in de kamer, op de markt. Ik *hoorde* me een buitenstaander te voelen. Op een hogeschool volgde ik een vak over postkolonialisme en leerde ik meer over het paternalisme waar ik later tijdens mijn zendingstraining voor gewaarschuwd zou worden. Kijk en luister, stel je oordeel uit en vecht tegen de neiging om je ergens mee te bemoeien; ontmoet mensen zoals ze zijn, als subject van hun eigen onafhankelijke leven, niet als object of figurant in het jouwe. Ik wilde getuige zijn van wat er was – deze plek, zo totaal anders dan mijn thuis dat het moeilijk was om te geloven dat ik niet met een space shuttle, maar met een gewoon vliegtuig vanuit New York City hier was aangekomen; hier, tussen mensen die evenzeer bewoners zijn van deze aarde als ik.

Voordat ik bij de vrouw kwam wier lichaam weerzin bij me opriep, voordat ik in tranen gesproken had met mijn moeder in de koffiekamer, had ik drie baby's geboren zien worden. De eerste werd geboren bij een heel jonge vrouw die zo vermoeid en zwak was dat ze nauwelijks haar hoofd op kon tillen om te nippen aan de zoetige sinaasappelsap die aan haar lippen werd gehouden. Een groep jonge Duitse medisch studenten die hier was voor een zes weken durende internationale uitwisseling, dromde om haar bed en staarde ernstig naar haar. De verloskundige spoot oxytocine in een infuuszak om de bevalling te bespoedigen. Een fragiel babymeisje kwam ter wereld en de moeder viel terug op het bed, bijna uitdrukingsloos.

De tweede baby was een stevige jongen die kwam uit een vrouw die niet jong, maar ook niet oud leek. Hij kwam zo krachtig uit haar met een plas water en bloed dat de verloskundigen achteruitsprongen, hun gezicht vertrokken van afschuw en angst. De vrouw, die al veel kinderen had gekregen, glimlachte naar haar baby, nu die eruit was en haar foltering voorbij was, en vroeg me om haar tas onder haar bed, om er een van de nieuwe *chitenges* uit te halen om haar baby in te wikkelen.

Een *chitenge* is een lap stof van ongeveer twee meter, die in

een groot deel van Afrika ten zuiden van de Sahara wordt gebruikt als rok, sjaal, babydraagdoek, deken en hoofddoek. Als ze nieuw zijn, schitteren en glanzen ze met alle kleuren van de regenboog. Oud en verwassen zijn ze kleurloos en tot op de draad versleten, en worden ze in stukken gescheurd om te gebruiken als ondergoed, luiers, en maandverband, tot ze uiteindelijk verbrand worden, zodat de straathonden er niet naar op zoek gaan. Een *chitenge* kost iemand al gauw een dagloon, tenzij hij of zij werkt op het land. Het moet dus een offer geweest zijn voor deze vrouw om een paar nieuwe te kopen om haar baby in te wikkelen, die er, net als de meeste baby's, het grootste deel van zijn eerste twee jaar in zou doorbrengen, achter op haar rug.

In de zaal voor premature baby's gebruikten moeders *chitenges* om hun veel te kleine baby's tussen hun borsten vast te maken ('Beter dan een couveuse!' vertelde verloskundige Lena mij) en je zag vaak hoe pasbevallen vrouwen het ziekenhuis te voet verlieten met baby's van een paar dagen oud op hun rug in *chitenges*, klaar voor een acht, tien of zestien kilometer lange tocht naar hun dorp. Overal in Malawi zag je ze: baby's op de rug van vrouwen terwijl ze het land bewerken; ook baby's op de rug van meisjes, meisjes van vijf of zes jaar oud, zelf nog nauwelijks de babytijd ontgroeid. Toen ik in 2005 beviel van mijn zoon in Californië was het 'babydragen' iets hips wat hoorde bij een opvoedstijl van de midden- of bovenklasse. Er waren studies die de voordelen van deze praktijk aantoonde. Hier was het gewoon zoals het was.

Chitenges dienden ook als lakens op de afdeling waar vrouwen bevielen. Alle matrassen in de ziekenhuiszaal waren van bruin plastic en soms lag er een matrassbeschermer overheen, waarvan het rubberen laagje bijna verdwenen was. Vrouwen met zware weeën spreidden een van hun eigen *chitenges* uit over het bed om erop te liggen, maar die verschoof terwijl ze kronkelden van de pijn; altijd raakte hun naakte huid het plastic en

rubber, dat alleen maar plakkerig en klam kan hebben aangevoeld. Ik heb nooit iemand de matrassen zien schoonmaken. Maar de derde bevallende vrouw die ik die dag zag, ging zo op bed liggen, zonder *chitenge*, nog steeds helemaal aangekleed. Het was duidelijk dat ze veel pijn had.

‘Ze heeft nog een tijdje te gaan.’ Chisomo, de verloskundige die dienst had, was zelf hoogzwanger. Ze kuierde terug naar de verpleegkundigenpost om wat koude Fanta te drinken uit een gebutst glazen flesje en door de krant te bladeren. Ik wilde haar achternagaan, maar de volledig geklede vrouw strekte zich smekend naar me uit. Ik bleef. Ze gromde en kreunde en riep om haar moeder – *amay!* *Amay!* *Amay!* Haar *amay* wachtte met de andere oma’s in een donker klein wachtkamertje; strenge regels verboden het hun om bij hun dochters te zijn. Ik sprak zachtjes tegen haar, keek haar in de ogen en probeerde haar gerust te stellen, maar ze was al zo ver weg in de eenzame tunnel van het eindstadium van de bevalling, dat woorden niet langer betekenis hadden. Ik denk dat ik haar hand vasthield of zij de mijne.

‘Help – kom hier!’ schreeuwde ik naar de verloskundigen. De vrouw trok haar schouders op en tilde haar knieën op, en perste.

‘Kom hierheen, alsjeblieft!’ riep ik met luide stem, dat dacht ik tenminste, maar zoals in een van die dromen waarin je probeert te schreeuwen zonder dat er een geluid uit je mond komt, leek niemand iets te horen.

De vrouw greep naar de zoom van haar lange zwarte rok. Ik hielp haar en sloeg hem terug over haar knieën. Daar, met het gezichtje naar beneden in een groter wordende plas bloed en water lag een baby. De vrouw bewoog zich niet om hem op te pakken; ze leek niet te weten dat hij daar was.

Mijn handen waren bloot. Ik had geen handschoenen aan en stemmen in mijn hoofd ruzieden met elkaar – ik moest iets doen, nee, ik was geen verloskundige – maar een sterkere stem van elders zei me om die baby meteen op te pakken. Ik greep

hem uit de plas onder zijn moeders rok, en zag dat het een meisje was en dat ze ademde. Ik legde haar op haar moeders borst.

‘Wij gebruiken hier *handschoenen!*’ schreeuwde de oude verloskundige Mayeso naar me. Ik liep naar de grote gootsteen en begon mijn handen te schrobben met koud water – het enige wat uit de kraan kwam – en een hard stuk groene zeep – meer was er niet. Er waren geen handdoeken, papier of iets anders. Achter me duwde een vrouw een dweilmop vol roze vlekken naar een afvoerputje in de vloer. Mayeso keek hoe ik mijn handen waste en gebod me vervolgens ze aan haar te laten zien.

‘Heb je ergens snijwondjes?’

Mijn nagelriemen waren altijd rood en gerafeld en kapot van mijn zenuwachtige gepeuter en vandaag was dat niet anders. En ik had een diepe snijwond, maar die was bijna genezen.

‘Nou, misschien wel,’ zei ik, kijkend naar mijn gehavende vingers.

‘Ga het aan haar laten zien!’ gebod Mayeso, wijzend in de richting van Chisomo, die nog steeds in de verpleegkundigenkamer zat, met de krant in haar handen. Verveeld keek ze naar mijn handen.

‘Het spijt me, het was niet mijn bedoeling het zonder handschoenen te doen.’

‘Doe. Dit. Nooit. Weer.’

Mayeso bracht me naar een kleine gootsteen en goot een flesje desinfecterend middel over mijn handen. Ik pakte mijn desinfecteergel en bedekte mijn handen eronder. Vervolgens riep Kennedy, die vandaag het meeste werk leek te doen, me terug naar de vrouw wier baby ik net had opgepakt. De vrouw glimlachte en lachte en gaf me een high five, helemaal in de wolven over haar prestatie.

‘Kun je me helpen om de steriele instrumenten uit te pakken?’ Kennedy trof voorbereidingen om de vrouw te hechten, omdat ze was uitgescheurd tijdens de bevalling. Ik trok hand-

schoenen aan en opende voorzichtig de gesealde verpakkingen van de hechtset in de volgorde waarin Kennedy erom vroeg. Inmiddels, wellicht tijdens mijn vierde of vijfde keer in het ziekenhuis, was ik niet langer verbaasd dat er geen verdoving werd toegediend om de pijn van vlees dat weer aan elkaar genaaid wordt te verdoven. De vrouw beet op haar lip en drukte haar baby tegen haar borst terwijl de naald beet in haar vlees en Kennedy's handen, die het nog moesten leren, onhandig rommelde met de hechtingen. Met een vrije hand reikte ik naar haar hand en liet haar erin knijpen terwijl ze de neiging onderdrukte om het uit te schreeuwen van de pijn. Chisomo, die haar eigen buik vasthield, kwam naar ons toe om Kennedy's werk te beoordelen.

'Mensen die hiv-remmers slikken hebben zo'n dunne huid. Voor je het weet breekt die en begint hij te bloeden,' merkte ze op, terwijl ze weer wegliep.

Ik had het gevoel alsof mijn keel dichtgeknepen werd en ik trok mijn schouders op. Zweet druppelde naar beneden van mijn oksels naar mijn middel. Kennedy was bijna klaar.

'Wat is haar status, Kennedy?' vroeg ik.

'Reactief,' zei hij, zonder op te kijken van zijn werk. 'Ze is hiv-positief.'

Ik deed alsof het me niets kon schelen. De moeder van de vrouw kwam binnen uit het donkere kleine wachtkamertje en haastte zich naar haar dochter en de eerste dochter van haar dochter, drie generaties Malawische vrouwen. *Je zult maar geboren worden als vrouw in dit land*, dacht ik. *Moelijk om dat niet als iets betreuenswaardigs te zien*. In gedachten ging ik door de sombere statistieken over opleiding en geletterdheid en kindhuwelijken en seksuele aanranding en moedersterfte en levensverwachting voor meisjes op deze plek. En toch waren deze vrouwen blij. *Hier was leven. Hier was hoop. Het gaat door*. Ik deed mijn handschoenen uit, waste mijn handen en de oma greep mijn hand en lachte.

Maar mijn glimlach was geforceerd en mijn hart koud. Ik dacht aan mijn kapotte huid en het virus, of de virussen, die ik had aangeraakt. Het was waarschijnlijk prima afgelopen met de baby als ik gewacht had op een van de verloskundigen. Hoe had ik het in mijn hoofd gehaald om dit te doen? Ik excuseerde mijzelf zo snel mogelijk en liep naar de koffiekamer. Ik staarde naar de posters vol statistieken waarvan ik had gedacht dat ze niets van doen hadden met mij. Ik vroeg me af hoe ik bloed aan mijn handen had gekregen, terwijl ik alleen maar toe zou kijken.

3

Nadenken**Bloed**

Het rode lichaamsvocht dat rond stroomt in de slagaderen en aderen van mensen en andere gewervelde dieren, zuurstof vervoert naar de lichaamsweefsels en koolzuur afgeeft.

Bloedverwantschap; afkomst, geslacht

In het bloed zitten

[uitdrukking]

Geworteld in of onlosmakelijk verbonden met iemands karakter

Ik lag in mijn bed, volgestouwd met veel te veel knuffeldieren, en betast mijn jeukende borst met mijn vingers. De vertrouwde angst kwam als een warm, zwaar gevoel in mijn buik en koelde af tot een koude rilling die over mijn rug omhoog kroop en me bij de keel greep. *Bultjes. Ik voel bultjes.*

Kanker. Lieve God, laat me alstublieft niet doodgaan. In gedachten begon ik mijn begrafenis al te regelen: mijn moeder zou luid jammeren en zich in de armen van mensen werpen, en mijn vader zou zijn tranen voor later bewaren, en het grootste deel van de tijd in stilte knikken, en zijn dank uitspreken naar de mensen die gekomen waren om mij te bewenen. Ze zouden kleine kaartjes uitdelen waarop mijn geboortedatum en sterfdatum stonden – nog maar twaalf jaar oud! – en een foto waarop ik stond, lief glimlachend of ernstig starend in het niets, met een paar regeltjes kreupelrijm over mijn sterven dat uitliep op een soort loftuiting – ik was zo bijzonder in Gods ogen dat ik met spoed naar de hemel vervoerd moest worden.

Ik stelde me de mooie bloemen voor en mijn eigen lijk in de doodskist en, daarvoor nog, mijn sterfbed, dat de elegantie had

van een victoriaans schilderij. Daar lag ik dan in een mooie, witte nachtjapon, in een bed dat helemaal in het wit was opgemaakt, stevig ingestopt, mijn armen boven de lakens en fraai gedrapeerd op de dekens. Ik zou vaarwel fluisteren, kijken in het hemelse licht dat naar beneden scheen op mijn kussen terwijl een blauwogige Jezus met golvend lang haar naar me glimlachte met heel witte tanden en zijn hand uitstrekte, en ik zou mijn ogen sluiten en zachtjes heengaan. Het was fijn om te denken aan de aardige dingen die mensen wellicht over me zouden zeggen, zodra ik er niet meer zou zijn. Maar dan dacht ik er weer aan dat ik er niet langer meer zou zijn en de hitte en koude van de vrees bekropen me opnieuw. Mijn borst deed pijn en jeukte. Dagenlang was elke beweging en elke gedachte getekend door vrees. Als ik het even vergat – verdiept in een boek of een dagdroom – dan herinnerde ik het me opeens weer, kwam ik tot bezinning, werd ik somber, en bereidde ik me voor op mijn onvermijdelijke vroege overlijden.

Ten slotte vertelde ik het aan mijn moeder. *Borstkanker, mamma. Ik denk dat ik borstkanker heb.*

Nee, schat, dat komt gewoon doordat je een vrouw wordt. Je borsten groeien.

Niets tegen pappa zeggen.

Daarna liep ik weg. Ik dwong mezelf om met mijn poppen te spelen, in een poging om een klein meisje te blijven, om wat het ook was dat me overviel een halt toe te roepen.

Een andere keer stond een ander lichaamsdeel in lichterlaaie door gigantische jeuk. Ik griste een plastic zakje vol ijs uit de keuken en nam het mee naar de badkamer om het vuur te doven. Bedroefd bedacht ik dat wat dit ook was, het waarschijnlijk betekende dat ik nooit kinderen zou krijgen. Ik zag in gedachten de dokter zijn hoofd al schudden. *Je zult nooit moeder worden, zou hij zeggen. Het spijt me.* Ik kon deze bezorgdheid niet zo gemakkelijk opzijschuiven, omdat de pijn uiteindelijk zo hevig werd dat ik het in tranen aan mijn moeder bekende.